



provincie **HOLLAND**  
**ZUID**

## GS brief aan Provinciale Staten

Postadres Provinciehuis  
Postbus 90602  
2509 LP Den Haag  
T 070 - 441 66 11  
[www.zuid-holland.nl](http://www.zuid-holland.nl)

Datum  
16 februari 2021

Ons kenmerk  
PZH-2021-765901011  
DOS-2018-0008688

Bijlagen  
-

Aan Provinciale Staten

Onderwerp

Motie onderzoek naar bijen dodende insecticiden  
(844)

Geachte Statenleden,

Op 7 oktober 2020 heeft de Statencommissie Klimaat, Natuur en Milieu (KNM) ingestemd met het behandelvoorstel d.d. 9 september 2020 ter afdoening van motie "Onderzoek naar bijen dodende insecticiden (844)". Op 14 oktober 2020 heeft u besloten dat de motie hiermee als afgedaan kan worden beschouwd. In het behandelvoorstel was aangegeven dat het college u nadere informatie zou verschaffen met betrekking tot de volgende aspecten:

- Opstellen tabel met landelijke afzetgegevens voor neonicotinoïden, aangevuld met afzetgegevens van het middel glyfosaat.
- Expertinschatting, waar mogelijk, van het gebruik van deze middelen in Zuid-Holland.
- Actueel overzicht van de risico's van deze en andere gewasbeschermingsmiddelen voor nuttige organismen, waaronder bestuivers.
- Hoofdpijnen van het Europese, landelijke en provinciale beleid voor gewasbeschermingsmiddelen<sup>1</sup>, op basis waarvan de risico's voor bestuivers en in het bijzonder de bijenlandschappen kan worden ingeschat.

### *Afzetgegevens Nederland*

Het aantal in 2019 in Nederland toegelaten gewasbeschermingsmiddelen bedroeg volgens de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) 1024. Deels zijn deze middelen gebaseerd op dezelfde werkzame stof. Volgens het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM) bedroeg in 2019 het aantal toegelaten stoffen 271<sup>2</sup>.

De afzet van gewasbeschermingsmiddelen kan per jaar verschillen, beïnvloed door weersomstandigheden en de gewassamenstelling van het in dat jaar geteelde areaal. In onderstaande tabel is op basis van de afzetgegevens van individuele middelen, zoals

<sup>1</sup> Gewasbeschermingsmiddelen en biociden samen worden bestrijdingsmiddelen genoemd. Voor beide categorieën is op EU-niveau sprake van een aparte verordening.

<sup>2</sup> CLM, "Update van de risicolijst van bestrijdingsmiddelen", 2019 (<https://www.clm.nl/uploads/nieuws-pdfs/CLM%20rapport%20Update%20Risicolijst%20bestrijdingsmiddelen%20jan%202019.pdf>).

gepubliceerd door de NVWA, de afzet weergegeven van neonicotinoïden en het middel glyfosaat. 2018 is het laatst gepubliceerde jaar waarvoor afzetgegevens beschikbaar zijn. Voor de overzichtelijkheid is gekozen voor presentatie van de afzet in de even jaren.

**Afzet van neonicotinoïden en glyfosaat 2010 – 2018**  
**(neonicotinoïden in rood).**

| Werkzame stof in kg | 2010   | 2012   | 2014   | 2016   | 2018   | EU toelating<br>ingetrokken in |
|---------------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------------------------------|
| Acetamiprid         | 2333   | 2323   | 3155   | 4546   | 7072   |                                |
| Clothianidin        |        | 120    |        |        |        | 2019                           |
| Imidacloprid        | 10564  | 7884   | 7616   | 1336   | 660    | 2020                           |
| Thiacloprid         | 11376  | 12300  | 12449  | 10958  | 14331  | 2020                           |
| Thiamethoxam        | 4373   | 3921   | 3607   | 4589   | 2318   | 2019                           |
| Glyfosaat           | 612118 | 858400 | 854150 | 706922 | 772234 |                                |

Bron: <https://www.nvwa.nl/onderwerpen/gewasbescherming/afzet-gewasbeschermingsmiddelen-in-nederland>

De werkzame stof clothiadinin was in Nederland tot 2018 toegelaten als coating bij suikerbietenzaad, alleen voor het jaar 2012 zijn afzetgegevens opgenomen in de NVWA-overzichten. In 2019 werd de toelating ook op EU-niveau ingetrokken. De werkzame stof thiacloprid is sinds februari 2020 niet meer toegelaten binnen de Europese Unie. Aan de andere neonicotinoïden clothiadinin, imidacloprid en thiamethoxam zijn, mede vanwege toxiciteit voor bijen, in de loop der jaren strikte toepassingsvoorwaarden verbonden<sup>3</sup>. Gevolg hiervan is dat toelatinghouders (fabrikanten) voor een aantal van deze middelen geen aanvraag voor hernieuwde toelating hebben ingediend. Op verzoek van de fabrikant Bayer heeft het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) na intrekking van de toelating de opgebruiktermijn voor middelen op basis van imidacloprid bepaald op 1-01-2022 en voor middelen op basis van thiacloprid bepaald op 3-02-2021<sup>4</sup>.

*Afzet in Zuid-Holland*

Zowel het CBS als de NVWA publiceren geen afzetgegevens per provincie. Voor middelen welke alleen zijn toegelaten in gesloten toepassingen (kassen) kan het areaal glastuinbouw als een proxy dienen om in te schatten welk aandeel van de afzet in Zuid-Holland plaats vond. In 2019 bedroeg het Zuid-Hollandse aandeel in de glastuinbouw 49%, het aandeel sierteelt in areaal was 60%, het aandeel glasgroenten in areaal 40%<sup>5</sup>. Neonicotinoïden worden vooral gebruikt in de sierteelt, aangezien deze minder goed of niet passen in de geïntegreerde en/of biologische teelt

<sup>3</sup> [https://ec.europa.eu/food/plant/pesticides/approval\\_active\\_substances/approval\\_renewal/neonicotinoids\\_en](https://ec.europa.eu/food/plant/pesticides/approval_active_substances/approval_renewal/neonicotinoids_en)

<sup>4</sup> Bron: Ctgb toelatingendatabank. Ook na het intrekken van de toelating is het mogelijk om een tijdelijke vrijstelling (noodtoelating) aan te vragen. De minister van LNV neemt hierover een besluit. De Europese Commissie heeft op 26 oktober 2020 EFSA opdracht gegeven om het vele aantal noodtoelatingen in lidstaten, niet zijnde Nederland, nader te analyseren op rechtmatigheid.

<sup>5</sup> Bron: WUR, "Structurele ontwikkeling land- en tuinbouw en omvang agrocomplex provincie Zuid-Holland", oktober 2020.

welke gebruikelijk is bij de teelt van groenten. Voor het jaar 2018 kan in theorie dus ruim de helft van de landelijke afzet van de middelen imidacloprid, thiacloprid en thiametoxam toegerekend worden aan Zuid-Holland.

Het neonicotinoïde acetamiprid, wat volgens European Food Safety Authority (EFSA) een laag risico heeft voor bijen en daarom blijft toegelaten, is zowel in gesloten als in open teelten toegelaten (aardappelen, fruitteelt, bollen, vruchteelt (bedekt), bloemisterijgewassen (bedekt), vaste planten (bedekt en onbedekt) en openbaar groen). Gezien het verbod, c.q. het verlopen van de toelatingen van de andere neonicotinoïden, is er een kans dat de afzet van dit middel verder zal toenemen. De verdere afzetontwikkeling wordt bepaald door de regels in het gebruiksvoorschrift en de ontwikkeling van alternatieven. Gezien de zeer brede toepassing is het niet goed mogelijk om een inschatting te geven over de afzet in Zuid-Holland. Er zijn geen redenen om te veronderstellen dat de trend in de landelijke afzet niet op Zuid-Holland van toepassing is.

Het middel glyfosaat is ook toegelaten voor een groot aantal toepassingen (akkerbouw, fruitteelt, cultuurgrasland, sierteelt, openbaar groen en bosbouw). Het middel is daarnaast vrij verkrijgbaar voor particulier gebruik. Een inschatting van de afzet in Zuid-Holland is daarom zonder diepgaand onderzoek niet te geven. De huidige toelating eindigt eind 2022, EFSA heeft aangekondigd een evaluatie uit te voeren en verwacht halverwege 2022 een definitieve beoordeling te kunnen publiceren<sup>6</sup>. Door een principebesluit van het Ctgb in 2019 krijgen zogenaamde 'voorooogst toepassingen' van glyfosaat sindsdien geen toelating meer. Deze toepassingen zullen dan ook geleidelijk aan verdwijnen<sup>7</sup>.

#### *Risico-inschatting van gewasbeschermingsmiddelen voor nuttige organismen, waaronder bestuivers*

Zoals bovenstaand aangegeven waren in 2018 in Nederland 271 werkzame stoffen toegelaten. Bij de goedkeuring van op de markt toegelaten middelen neemt het Ctgb naast de gevaren van het middel, ook de blootstelling aan dat middel mee. Door middel van zogenaamde gebruiksvoorschriften wordt de verspreiding naar mens en milieu gereguleerd.

Het CLM heeft begin jaren '90 een milieumeetlat voor gewasbeschermingsmiddelen ontwikkeld. Deze is inmiddels meerdere keren geactualiseerd, de laatste keer in 2019. De meetlat is ontwikkeld als hulpmiddel voor telers om het minst schadelijke middel te kiezen. Inmiddels is een project gestart om de milieumeetlat te vervangen door een "Milieu-indicator gewasbescherming", welke op een breed draagvlak bij alle betrokken partijen kan rekenen<sup>8</sup>.

De huidige milieumeetlat, versie 2019, geeft voor toegelaten stoffen een score voor verschillende aspecten, waaronder het risico voor nuttige organismen (o.a. bestuivers). Bij de toelating van individuele middelen gelden de volgende aandachtspunten:

<sup>6</sup> <https://www.efsa.europa.eu/en/topics/topic/glyphosate>

<sup>7</sup> <https://www.ctgb.nl/actueel/nieuws/2019/10/10/principebesluiten-middelen-met-glyfosaat>

<sup>8</sup> <https://www.natuurenmilieu.nl/themas/kenniscentrum/milieu-indicator-gewasbescherming-berekent-milieulast-van-bestrijdingsmiddelen/>

- nieuwe wetenschappelijke inzichten kunnen leiden tot een andere beoordeling en/of andere voorwaarden voor gebruik<sup>9</sup>. Zowel EFSA als het Ctgb kunnen in een dergelijke situatie over gaan tot een herbeoordeling van het desbetreffende middel (zie hoofdlijnen beleid).

De CLM-Meetlat geeft een score: groen, oranje, rood op basis van de inschatting: wel, beperkt en niet bruikbaar in geïntegreerde teelt. Van de 271 toegelaten stoffen scoorden in 2019 ca. 50 stoffen oranje en ca. 30 stoffen rood. Deze stoffen leveren in theorie dus risico's voor nuttige organismen/bestuivers.

De feitelijke risico's hangen naast de mate van toxiciteit af van de mate van blootstelling in het milieu. Aan de toepassing van middelen worden door het Ctgb dan ook gebruiksvoorschriften per middel verbonden en er gelden algemene regels vanuit het Activiteitenbesluit Milieubeheer (driftreductie open teelten, zuiveringsverplichting glastuinbouw). De milieumeetlat houdt hier geen rekening mee en geeft daardoor een onvolledige risico-inschatting. De in ontwikkeling zijnde milieu-indicator bevat deze aspecten wel.

De waterkwaliteitsnormen voor de KRW zijn in het algemeen strenger dan de normen die voor de toelatingsbeoordeling gelden. Dat komt doordat de toelating een tijdelijk effect op de meest gevoelige waterorganismen accepteert. Bij de KRW-normen is dat niet het geval. Het verschil tussen beide normenkaders is al jaren een punt van discussie en een belangrijke oorzaak van normoverschrijdingen in het oppervlaktewater<sup>10</sup>.

#### *Hoofdlijnen beleid op Europees, nationaal en provinciaal niveau*

Zoals beschreven in de beantwoording van de Statenvragen 3614 is het beleid voor gewasbeschermingsmiddelen vastgelegd op verschillende niveaus. De toelating is gebaseerd op de Europese verordening gewasbeschermingsmiddelen. In de verordening is bepaald dat residuen van gewasbeschermingsmiddelen, volgend uit goede gewasbeschermingspraktijken en rekening houdend met realistische gebruiksomstandigheden geen onaanvaardbare effecten mogen hebben op mens en milieu. Effecten op niet-doelsoorten behoren tot de criteria voor goedkeuring. Ter ondersteuning van de beoordeling heeft EFSA in 2013 een zogenaamde Bee guidance gepubliceerd. Dit document wordt op dit moment door EFSA geactualiseerd<sup>11</sup>.

Naast de (eco)toxicologische eigenschappen van een stof speelt dus ook het gebruik in de praktijk een rol in de toelating. Dit gebruik is enerzijds gereguleerd via voorschriften per stof middels het zogenaamde etiket, anderzijds is er voor gebruik wat plaatsvindt via inrichtingen vallend onder het Activiteitenbesluit Milieubeheer sprake van algemene regels ter vermindering van de emissie naar het watermilieu (oppervlakte- en grondwater). Deze regels worden op nationaal niveau vastgesteld. Aangezien er ook sprake is van blootstelling welke niet is gericht op het watermilieu, blijven er ook voor deze effecten voorschriften bestaan via het etiket.

<sup>9</sup> Bijvoorbeeld, de beoordeling door EFSA van Acetamiprid stamt uit 2016. In een recente studie uit 2020 wordt gewezen op risico's voor bijen door onzorgvuldig gebruik waarbij Acetamiprid wordt gecombineerd met andere middelen (<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0147651319314319>).

<sup>10</sup> PBL: "geïntegreerde-gewasbescherming-nader-beschouwd", 2019.

<sup>11</sup> <https://www.efsa.europa.eu/en/news/guidance-bees-and-pesticides-work-plan-published>

Bovenstaand stelsel van toelating en aanvullende gebruiksvoorwaarden zou in beginsel sluitend moeten zijn om onaanvaardbare effecten te voorkomen. In de praktijk is nog steeds sprake van normoverschrijding (watermilieu), negatieve effecten via andere sporen van blootstelling en meer algemeen achteruitgang van insectenpopulaties. Oorzaken zijn:

- vertraagde doorwerking van nieuwe wetenschappelijke inzichten in beleid en uitvoering;
- geen 100% naleving door bewust of onbewust handelen;
- voor bepaalde middelen bestaan verschillende inschattingen over de ernst en/of aard van de effecten.
- Nalevering en langzame afbraak zorgen voor vertraagde afname van de concentraties van stoffen in het (water)milieu.

Daarnaast is gebruik van gewasbeschermingsmiddelen niet de enige factor die van invloed is op de omvang van insectenpopulaties. Andere factoren, zoals versnippering en achteruitgang kwaliteit leefgebieden, vermisting, klimaatverandering, optreden van ziektes, hebben ook invloed.

Gezien bovenstaande is zowel op Europees als op nationaal niveau beleid in ontwikkeling om de structurele afhankelijkheid van chemische gewasbeschermingsmiddelen te verminderen. Als eerste stap zal de Europese Commissie de richtlijn duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen actualiseren. In de roadmap opgenomen potentiële beleidsvoorstellen betreffen<sup>12</sup>:

- het in lijn met de "Van boer tot bordstrategie" vastleggen van wettelijke reductiedoelstellingen voor het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen (50% reductie in gebruik en risico);
- versterken inhoudelijke samenhang met de Kaderrichtlijn Water en het Gemeenschappelijk landbouwbeleid<sup>13</sup>;
- het bevorderen van gebruik van alternatieve technologieën, zoals dronetechnologie, biologische bestrijding, mechanische bestrijding en nauwkeuriger toedieningsmethoden;
- vermindering gebruik door aanscherping gebruiksrestricties voor chemische middelen.

Een definitief wetsvoorstel wordt in het eerste kwartaal van 2022 verwacht.

Nationaal is in de "Toekomstvisie gewasbescherming" en het bijbehorende uitvoeringsprogramma door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) een vergelijkbare visie vastgesteld waarbij de structurele afhankelijkheid van chemische middelen wordt verminderd, o.a. door middel van het concept van weerbaar telen. Provincies worden gevraagd om dit beleid door inzet van POP-subsidies te ondersteunen. Daarnaast ondersteunt de provincie Zuid-Holland het regionaal afsprakenkader Westland-Oostland gericht op het realiseren van de emissieloze kas in 2027 (glastuinbouw). Via het provinciale innovatiebeleid worden innovaties gestimuleerd om volledig nieuwe benaderingen op het gebied van niet-chemische bestrijding te ontwikkelen. Zo is via het investeringsfonds Uniq geïnvesteerd in de start-up PATS, wat een autonoom dronessysteem ter bestrijding van schadelijke insecten in de kas ontwikkeld (<https://pats-drones.com/>).

<sup>12</sup> <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12413-Sustainable-use-of-pesticides-revision-of-the-EU-rules>

<sup>13</sup> Zie de op 18 december 2020 gepubliceerde aanbevelingen voor het Nederlandse strategisch plan ([https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key\\_policies/documents/cap-strategic-plans-c2020-846-swd-nl\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/cap-strategic-plans-c2020-846-swd-nl_en.pdf)).

Glastuinbouw Nederland heeft haar visie vastgelegd in de publicatie “Plantgezondheid 2030: Biologisch ecosysteem in de circulaire kas”<sup>14</sup>. In deze visie staat toepassing van functionele biodiversiteit in de kas, inzet van hightech systemen en aanvullend gebruik van een duurzaam middelpakket centraal. Een vergelijkbare visie is opgesteld door LTO, “Ambitie plantgezondheid, gezonde teelt, gezonde toekomst 2030”<sup>15</sup>. Om het concept van weerbaar telen te operationaliseren hebben de topsectoren Agri & Food, Tuinbouw & Uitgangsmaterialen en de topsector Water het concept als prioriteit opgenomen in de Kennis- en Innovatie Agenda Landbouw, Water en Voedsel 2020-2023.

Specifiek voor het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen op percelen welke subsidie ontvangen vanuit het provinciale natuur- en landschapsbeheer (SNL-regeling) hebben wij u vorig jaar in de brief “Vaststelling Besluit tot wijziging Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer Zuid-Holland 2016 (PZH-2020-747215223)” geïnformeerd over de stand van zaken.

Inmiddels heeft de provincie een proces gestart om samen met de agrarische sector, deskundigen en natuurbeheerders in gesprek te gaan over de (on)mogelijkheden om geen chemische gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken in het gesubsidieerd (agrarisch) natuurbeheer. Hierbij is aandacht voor zaken als haalbaarheid, alternatieven, financiële middelen en instrumenten die kunnen helpen om het gebruik te verminderen. Wij streven naar een totaalverbod in het gesubsidieerd agrarisch natuurbeheer. Het moment en de vorm van inwerkingtreding van een verbod op chemische gewasbeschermingsmiddelen is afhankelijk van het te doorlopen proces en nadere besluitvorming door Gedeputeerde Staten.

#### *Effect op provinciale bijenlandschappen*

De huidige provinciale bijenlandschappen liggen in een groot gebied rond de stad Leiden (grosso modo ten noorden van Den Haag/Zoetermeer tot aan de Haarlemmermeerpolder). Naast stedelijke functies is melkveehouderij de belangrijkste functie in het gebied. De bestrijdingsmiddelenatlas laat zien dat voor waterkwaliteit (alle stoffen) er sprake is van normoverschrijdingen op locaties in de nabijheid van percelen glastuinbouw. Andere locaties laten geen overschrijding zien (2019). De mate van overschrijding is sinds 2012 sterk afgenomen in het gebied.

Binnen de bijenlandschappen wordt gestreefd naar een optimale inrichting van het landschap voor bijen, waarbij door de inrichting de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen uitgesloten worden. Bij de ontwikkeling van het bijenlandschap wordt ook rekening gehouden met de toepassing van de gewasbeschermingsmiddelen in de omgeving.

---

14

[https://www.glastuinbouwnederland.nl/content/glastuinbouwnederland/docs/themas/Plantgezondheid/Plantgezondheid\\_visie\\_2030.pdf](https://www.glastuinbouwnederland.nl/content/glastuinbouwnederland/docs/themas/Plantgezondheid/Plantgezondheid_visie_2030.pdf)

15 <https://www.lto.nl/onderwerpen/gewasbescherming/>

Samenvattend:

- Onder druk van aangescherpte (EU)regelgeving is de afzet van neonicotinoïden in de periode 2010 – 2018 licht gedaald. Deze daling zal versnellen door intrekking van de gebruikstoelatingen voor de stoffen clothiadinin, imidacloprid, thiacloprid en thiamethoxam.
- Zowel het Europese als het nationale beleid is erop gericht om de afhankelijkheid van chemische gewasbeschermingsmiddelen verder terug te dringen.
- Gezien bovenstaande ontwikkelingen is het van belang dat er voldoende alternatieven voor chemische gewasbescherming worden ontwikkeld met het oog op een goede plantgezondheid en agrarische productiviteit.
- De provincie zal in overleg met betrokken sectoren bovenstaande ontwikkelingen betrekken bij de verdere uitwerking van haar beleid voor een vitale landbouw en verduurzaming van de greenports.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,

secretaris,

voorzitter,

|  |
|--|
|  |
|--|

drs. H.M.M. Koek

drs. J. Smit